

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 13^{ΗΣ} ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1990

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΛΑΧΟΥ

ΚΥΡΙΕΣ ΣΥΜΒΟΛΕΣ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ
ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΓΓΕΟΥ Κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΕΡΙΚΑ

Ἡ ἀπαράμιλλη συμβολὴ τοῦ Ἱπποκράτη στὴν καθόλου ἐξέλιξη τῆς ἰατρικῆς ἀποτελεῖ κλασσικὴ, ἀκλόνητη παραδοχὴ τοῦ ἰατρικοῦ κόσμου παγκοσμίως. Καὶ ὡς ἐκ τούτου εὐλόγο εἶναι ὅπως, διαπραγματευόμενος κάποιος περὶ αὐτῆς, ἐπαναλαμβάνει τὰ παγκοίνως γνωστά.

Ὡστόσο, ἀδίστακτα ἀποφάσισα νὰ διαπραγματευθῶ τὸ θέμα «Κύριες συμβολές τοῦ Ἱπποκράτη στὴν ἐξέλιξη τῆς Ἱατρικῆς» ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς Ἀκαδημίας, γιὰ δύο λόγους:

Πρῶτον, γιὰτὶ πρόθεσή μου εἶναι ἡ εὐρεῖα, ἐποπτικὴ εἰκόνα τοῦ θέματος ποῦ θὰ ἐκφράζεται ὑπὸ πληρέστερη διατύπωση, σὲ σχέση μὲ τὶς συνήθειες μέχρι σήμερα εἰδικῆς ἀναφορῆς ἐπ' αὐτοῦ.

Καὶ δεῦτερον καὶ κυρίως, γιὰ νὰ κ α τ α δ ε ι χ θ ε ῖ ὅτι ἡ ἰσχύς τῆς εἶναι καταλυτικὴ καὶ σ ἡ μ ε ρ α, παρὰ τὶς τόσες καὶ τόσες ἐπαναστατικὲς μεταβολές, ποῦ σημειώθηκαν διὰ τοῦ χρόνου, κατ' ἐξοχὴν προσφάτως, σ' ὅλες τὶς ἐπιστῆμες καὶ τὴν κοινωνικὴ διαβίωση. Ἄς ἰσχυρισθῶ μάλιστα, ἀπὸ προοιμίου, ὅτι τώρα οἱ Ἱπποκρατικὲς παρακαταθῆκες ἔχουν γίνεи περισσότερο ἀδιαμφισβήτητες.

Ἡ διαπραγμάτευση τοῦ θέματος θὰ γίνεи πάνω σὲ ἰ σ τ ο ρ ι κ ῆ β ἄ σ η, ὅπως ταιριάζει σὲ κάθε ἐπιστημονικοκοινωνικὸ θέμα, μὲ πηγὲς τὶς μέχρι τώρα π α λ α ι ο ν τ ο λ ο γ ι κ ῆ ς, ἀ ρ χ α ι ο λ ο γ ι κ ῆ ς καὶ γ ρ α π τ ῆ ς ἰ σ τ ο ρ ι κ ῆ ς μ α ρ τ υ ρ ῖ ε ς. Ὑπὸ τὸν τύπο, δηλαδὴ, ποῦ πρότεινε ὁ Αὐγουστίνος: Τοῦ π α ρ ε λ θ ὄ ν τ ο ς (memo-ria = μνήμη), τοῦ ἐ ν ε σ τ ῶ τ ο ς (contuitum) καὶ τοῦ μ ἔ λ λ ο ν τ ο ς (expectatum).

Ἡ ἀναδρομὴ στὸ παρελθὸν καταδείχνει τὸ μέγεθος τῆς συμβολῆς Ἡ περιγραφὴ τοῦ ἐνεστώτος τεκμηριώνει τὴ διαχρονικὴ ἐγκυρότητά της. Ἡ ἀναφορὰ στὸ μέλλον κατακυρώνει τὴν αἰώνια ἀξία της.

Ἴδού, κατὰ τ' ἀνωτέρω, ὁ ἀδρὸς σκελετὸς τῆς ὁμιλίας μου:

Προϊποκρατικὴ Ἱατρικὴ στὸν παγκόσμιον χῶρον

Προϊποκρατικὴ Ἱατρικὴ στὴν Ἑλλάδα

Ἱποκρατικὲς συμβολές.

Ἡ ἀνάπτυξη τῶν δύο πρώτων κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα εἶναι εἰσαγωγικά τοῦ τρίτου καὶ κυρίου, θὰ γίνῃ συνοπτικῶς.

I. ΠΡΟΪΠΟΚΡΑΤΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΤΟΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΧΩΡΟ (500.000.000 π.Χ. - 500 π.Χ.)

Ἡ ἀσυλλήπτως μεγάλη χρονικὴ αὐτὴ περίοδος τῆς Ἱατρικῆς ἄρχισε μὲ τὴν πρωτεμφάνιση τοῦ ἀνθρώπου στὴ γῆ καὶ τελείωσε μὲ τὴν ἐπικράτηση τῆς Ἱποκρατικῆς Ἱατρικῆς κατὰ τὸν πέμπτον π.Χ. αἰώνα. Χαρακτηρίζεται ἀπὸ μεταφορικὸ ἱατρικὸ στοχασμὸ, ἔλλειψη ἐπιστημονικῆς γνώσης καὶ πενιχρὴ ἱατρικὴ ἐμπειρία, ἢ ὅποια ὅμως βραδύτατα, μὲ τὴν πάροδο τῶν χρόνων, συνεχῶς ἐπλουτίζετο. Καὶ μὲ κριτήριον τὸν τύπον τῆς Ἱατρικῆς πράξης, ποὺ διαδοχικῶς ἐπεκράτησε, ὑποδιαιρεῖται σὲ τρεῖς ὑποφάσεις.

–Μίαν πρώτην, τὴν ἀσυγκρίτως μεγαλύτερη, τῆς πρωτογονικῆς ἱατρικῆς, ἀπὸ 500.000.000 π.Χ. μέχρι τῆς λιθίνης ἐποχῆς, 50.000 π.Χ.

Κατ' αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ζοῦσε σχεδὸν μόνος, μὲ ἴχνη ὁμαδικῆς ζωῆς, αὐτοθεραπεύετο, σὰν τὰ ζῶα, μ' ὁδηγὸ τὸ ἔνστικτον. Εἶναι ἡ φάσις τῆς Ἱατρικῆς τοῦ ἐνστίκτου. Γι' αὐτὴν δὲν εἶναι τίποτα εἰδικότερα γνωστὸ ὡς πρὸς τὴν πράξιν της καὶ τοὺς φορεῖς της, μολοντί σύμφωνα μὲ νεώτερες παλαιοντολογικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς ἐρευνὰς ὑπῆρχαν καὶ τότε ἀρκετὰς ἀσθένειαι σὰν τὶς σημερινές, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς χειρουργικὰς. Κανεὶς φαντάζεται ὅτι θὰ συνέντρεχε χωρὶς ἄλλο καὶ κάποια ἐμπειρία.

–Μιὰ δευτέρην, κατὰ τὴν λιθίνην ἐποχὴν, ἀπὸ 50.000 π.Χ. μέχρι 3.000 π.Χ.

Κατὰ τὴ διάρκειά της διεμορφώθη μία νομαδικὴ ζωὴ, πρωτοοργανώθη ἡ κοινωνικὴ διαβίωσις καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀναγνώρισε καὶ ἐσεβάσθη τὶς σκοτεινὰς δυνάμεις, τὶς μαγικὰς, ὡς καθοριστικὰς τῆς ὑγείας του, μὲ φορεῖς τοὺς ἢ τοὺς προγόνους του κατὰ τὸν τοτεμισμὸν, ἢ ἄλλα κορυφαῖα ἄτομα τῆς κοινωνίας μ' ἀρχηγικὴν παρουσίαν, τοὺς μάγους. Εἶναι ἡ φάσις τῆς μαγικῆς Ἱατρικῆς, ἢ ὅποια ἀντανακλούσε τὸ θρησκευτικὸν

συναίσθημα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὑλοποιοῦσε κατὰ τινὰ τρόπο τοὺς ἐνστικτώδεις ὑπερφυσικούς καὶ θρησκευτικούς του ὀραματισμούς.

Καὶ γι' αὐτὴ τὴν ὑποπερίοδο ἐλλείπουν μαρτυρίες, γιὰτὶ ὁ ἀνθρώπος δὲν ἔγραφε, δὲν ζωγράφιζε, οὔτε ἔπλαθε ἀκόμα, κατὰ τὴν διάρκειά της.

—Καὶ μία τρίτη ὑποφάση, τὴν τῆς Ἱατρικῆς κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ (3.000 π.Χ. -1.200 π.Χ.) καὶ τοῦ σιδήρου (1.200 π.Χ.-460 π.Χ.).

Κατ' αὐτὴν ὀργανώθησαν οἱ πόλεις, τὰ κράτη, ἡ διοίκηση, τὸ ἐμπόριο καὶ ἐδέσποζε ὁ πολυθεϊσμός. Ἡ Ἱατρικὴ ἀπέβη θεοκρατικὸ εμπειρικὴ, μὲ σὺν τῷ χρόνῳ βραδύτατη ὑποτόνωση τοῦ θεϊκοῦ στοιχείου καὶ βραδεία ἀνέλιξη τῆς ἱατρικῆς ἐμπειρίας.

Εἰδικότερα κατὰ τὴν περίοδο τοῦ χαλκοῦ καὶ σιδήρου, σύμφωνα πρὸς τὰ ἱστορικὰ δεδομένα τῶν μέχρι τώρα ἀνακαλυφθέντων παπύρων, (*Hammurabi, Rig Veda, Azur Veda, Embers, Smith, Kalium, London, Thebes, Leviticus, Μωϋσῆ*), ἡ Ἱατρικὴ πρωτοποροῦσε στὶς χῶρες τῆς Μέσης καὶ Ἄνω Ἀνατολῆς, τὶς πύ, τότε, πνευματικῶς καὶ πολιτισμικῶς προηγμένες, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Αἴγυπτον, τὸ Ἰσραήλ, τὴν Κίνα καὶ τὶς Ἰνδίες, ὅπου σημειώθησαν ὄχι εὐκαταφρόνητες θεραπευτικὲς κατακτήσεις καὶ πρωτοσυνελήφθησαν ἀρκετὲς χαλαρὲς θεωρητικὲς καὶ νοσολογικὲς ἀπόψεις καὶ γνώσεις. Ἐκεῖ, περὶ τὸ τέλος τῆς ἰδίας ἐποχῆς, ἡ φιλοσοφία τοῦ Κομφουκίου καὶ τοῦ Lao tse στὴν Κίνα, τοῦ Βούδα στὶς Ἰνδίες, τοῦ Ζωροάστρου στὴν Περσία, τοῦ Ἡσαΐα στὸ Ἰσραήλ, ὀδήγησε τοὺς λαοὺς τοὺς σὲ νέες πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς κατευθύνσεις καὶ ἐχρησίμευσε ὡς πρότυπο γιὰ τὶς ἀνελικτικὲς φιλοσοφικὲς, ἐπιστημονικὲς καὶ κοινωνικὲς θαυμαστὲς ἐπιτεύξεις τῆς Ἑλλάδας τῶν κλασσικῶν χρόνων, μὲ γέφυρα τὴν Κρήτην.

Ἐπικρίνοντας κάποιος, γενικὰ καὶ κατὰ σύνολον, τὴν προῖπποκρατικὴ Ἱατρικὴ στὸ διεθνὲς πεδίο, καταλήγει στὴν παραδοχὴ ὅτι ἦταν πολὺ πενιχρὴ, γιὰτὶ βηματοδοτεῖτο ἀπὸ τὴν τυφλὴ προσήλωσιν στὸν μάγον καὶ τὸν ἱερέα, ποὺ ἐλαύνοντο ἀπὸ μίαν ἀνευ ὕλης φανατικὴ μεταφυσικὴ ἰδεολογία καὶ παράβλεπαν τὸν ἐλεύθερον, νομοτελεῆ, λογικοκρατούμενον στοχασμόν, ὁ ὁποῖος στηρίζεται στὴν ὀξυδερκὴ παρατήρησιν καὶ τεκμηριωμένη ἐμπειρία ἀπὸ μίαν μεταφυσικὴν προδήλωσιν στὴν ἱατρικὴ παντογνωσία τῶν θεανθρώπων, ὅπως ὁ Imhotep στὴν Αἴγυπτον, ὁ Shen Nyng στὴν Κίνα καὶ ὁ Ἀσκληπιὸς σὲ μᾶς.

II. ΠΡΟΪΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Εἶναι κατ' οὐσίαν δικαιολογημένη ἡ ταξινόμησις τῆς ἑλληνικῆς προῖπποκρατικῆς Ἱατρικῆς σὲ δύο φάσεις. Τὴν προῖστορικὴν, πρὸ τοῦ ἑβδόμου π.Χ. αἰῶνος, καὶ τὴν καθ' αὐτὸν προῖπποκρατικὴν, καλύπτουσα τὸν ἕκτον π.Χ. καὶ μέρος τοῦ πέμπτου π.Χ. αἰῶνος. Διαφέρουν ριζικὰ μεταξὺ τους.

Α' Ἑλληνικὴ προϊστορικὴ Ἱατρικὴ

Ἡ Ἱατρικὴ τῆς χρονικῆς αὐτῆς φάσεως στὴν Ἑλλάδα, στὸ βαθμὸ πού τὴν γνωρίζουμε μὲ τὴν ἀποκρυπτογράφηση τῶν μὲ γραμμικὴ γραφὴ Β γραμμένων ποιητικῶν, ἱστορικῶν, θρησκευτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν πινακίδων, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ κείμενα τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Πινδάρου, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλῆ, τοῦ Θουκυδίδου, δὲν διέφερε ποσῶς ἀπὸ τὴν Ἱατρικὴ τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς ἰδίας ἐποχῆς. Καὶ αὐτό, διότι δὲν ἔλειπε ἢ ἐπικοινωνία μ' αὐτές, ἢ ἐμπορικὴ καὶ πνευματικὴ.

Ἦταν, ὅπως καὶ ἡ Ἱατρικὴ ἐκείνων, κατὰ διαδοχὴν θεοκρατικὴ καὶ ἐμπειρικὴ, μὲ ἥπιον ἐξελικτικὸ ρυθμὸ, χωρὶς κάποια ἀξιόλογη πρωτοτυπία, συνυφασμένη μὲ τὸν κόσμον τῶν Θεῶν, καὶ τῶν μύθων.

Τὴν Ἱατρικὴ ἀσκοῦσαν, κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ σιδήρου, οἱ ἱερεῖς-γιατροί, τόσο καὶ κυρίως σὲ εἰδικὰ κέντρα, τὰ Ἀσκληπιεῖα, ὅσο καὶ ἰδιωτικῶς, ἰδίως κατὰ τὸ τέλος αὐτῆς τῆς προϊστορικῆς περιόδου, κατὰ τὸν ἕκτο π.Χ. αἰῶνα, μὲ δεσποτεία τοῦ θρησκευτικοῦ στοιχείου. Ἀπ' ὅ,τι γνωρίζω, πουθενὰ στὸν κόσμον δὲν ὑπῆρξαν τόσα πολλὰ θρησκευτικὰ ἱατρικὰ ἰδρύματα ὅσα στὴν Ἑλλάδα μὲ τ' Ἀσκληπιεῖα τῆς. Ἴσως σ' αὐτὴ πρωτοκαταβλήθηκαν τὰ θεμέλια τῆς ψυχοσωματικῆς Ἱατρικῆς, χωρὶς νὰ λείπει τελείως ἢ φροντίδα γιὰ τὸ βιολογικὸ τῆς σκέλος μὲ τὴν διαιτητικὴ, τὶς ἀσκήσεις, τὶς μαλάξεις καὶ τὰ λουτρά.

Β' Καθ' αὐτὸ προϊποκρατικὴ Ἱατρικὴ στὴν Ἑλλάδα

Πρόκειται περὶ τῆς ἱατρικῆς, ὅπως εἶχε στὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνες τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου, τὸν ἕβδομο, τὸν ἕκτο, κυρίως αὐτόν, καὶ τὸν πέμπτο π.Χ. ὅταν οἱ σοφοὶ καὶ φιλόσοφοι τῆς Μέσης καὶ Ἀπὼ Ἀνατολῆς, εἶχαν πρῶτοι τὴν ἐμπνευση γιὰ τὴν ἀνάγκη νὰ κατανοήσῃ ὁ ἄνθρωπος καλύτερα τὸ περιβάλλον του καὶ τὸν ἑαυτὸ του, χωρὶς ὡστόσο ἀποδέσμευση ἀπὸ τὸ μεταφυσικὸ, μαγικὸ καὶ θεοκρατικὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖο ἐδέσποζε καταλυτικὰ διεθνῶς.

Τότε σημειώθηκε στὴν Ἑλληνικὴ Ἴωνία μία κυριολεκτικῶς ὀβιδιακὴ μεταμόρφωση στὴν ἀνθρώπινη σκέψη. Ἐπεβλήθη ἡ λογικοκρατία ὡς ἀπαραίτητο βᾶθρον τῆς ἐπιστήμης. Μὲ ἀπαγκίστρωση ἀπὸ τὸν μεταφυσισμό. Ἄρχισε νὰ ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ ἱατρικὰ προβλήματα ὁ λόγος, δειλὰ-δειλά, ὅπως γιὰ τὰ φυσικά, πού κατ' ἐξοχὴν ἀποτέλεσαν στόχο τῶν Ἴωνων σοφῶν καὶ φιλοσόφων. Γιατὶ κι αὐτά, τὰ ἱατρικά, κατ' οὐσίαν μόνο μὲ τὴν ἀλάνθαστη, σὲ τελευταία ἀνάλυση μαθηματικὴ, τεκμηρίωση φωτίζονται κατὰ βάση ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

Δικαίως κατὰ τ' ἀνωτέρω οἱ σοφοὶ τῆς Ἰωνίας ἀποκλήθηκαν φιλόσοφοι τῆς φύσεως. Ἴδου αὐτοί:

ἽΟ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, ὁ ἀρχαιότερος Ἑλληνας φυσικός (610-547 π.Χ.), μετὰ τὴν ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν *transmutation* τῶν εἰδῶν, τὴν ἐξέλιξη ἀπὸ τὰ ζῶα πρὸς τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ συσχέτιση τῆς ζωϊκῆς δυνάμεως μετὰ τὸ νερό.

ἽΟ Ἀλκμέων ὁ Κροτωνεὺς μετὰ τὴ θεωρία του γιὰ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ τὴν ἰδιότητές τους καὶ τὴν μεταξὺ τους ἀρμονία κατὰ τὴν ὑγεία, τὴν ἰσονομία, καὶ τὴν δυσαρμονία κατὰ τὴν ἀσθένεια, τὴν «μοναρχίην».

ἽΟ Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος (περὶ τὸ 545-4 π.Χ.) μετὰ τὴν παραδοχὴ ὅτι αἰτία τῆς ἰσορροπίας στὴ φύση εἶναι ἡ φωτιά, τὸ κοινὸ συστατικὸ τῶν πραγμάτων, ποὺ ὀνόμαζε ἐπίσης λόγο.

ἽΟ Φιλόλαος ὁ Κροτωνιάτης, μετὰ τὴν ἐπεξεργασία του τῶν μεταφυσικῶν καὶ κοσμολογικῶν ἀντιλήψεων τῶν πρώτων πυθαγορείων καὶ κυρίαρχη ἔννοια τὴν ἀρμονία σ' ὅλα τὰ κατὰ τὴ φύση καὶ τὸν ἄνθρωπο.

ἽΟ Πυθαγόρας ὁ Σάμιος μετὰ τὴν ὑψηλὴ προσήλωσή του στὴ μαθηματικὴ φιλοσοφία, (τὰ μυστικὰ τῶν ἀριθμῶν) καὶ στὴν ἠθικὴ καὶ θρησκεία, ὥστε νὰ χαρακτηρίζεται τόσον ὡς φιλόσοφος ὅσον καὶ ὡς θρησκευτικὸς ἡγέτης.

ἽΟ Ἐμπεδοκλῆς ὁ Ἀκραγαντῖνος μετὰ τὴν ἰδέες του γιὰ τὰ τέσσερα συστατικὰ τῆς ὕλης τοῦ κόσμου (πῦρ, νερό, γῆ, αἰθήρ).

ἽΟ Ἀναξίμενης ὁ Μιλήσιος μετὰ τὴν πίστη του ὅτι τὰ πάντα ἀπορρέουν ἀπὸ μεταβολές τοῦ ἀέρα ἢ πνεύματος, ἤτοι τῆς πρωταρχικῆς οὐσίας καὶ βασικῆς μορφῆς τῆς ὕλης.

ἽΟ Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομενεὺς μετὰ τὴ δοξασία του, γιὰ τὴ σύσταση τῶν πάντων ἀπὸ τὴν ὕλη ἀενάως διαιρετή, σ' ἀντίθεση μετὰ τοὺς ἀτομιστές, ποὺ ὑποστήριζαν τὴν ὕπαρξη ἀδιάιρετων ἀπειροελάχιστων μονάδων ὕλης.

ἽΟ Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης μετὰ τὴ μεγαλοφυῆ θεωρία του τῶν ἀφθάρτων καὶ ἀεικινήτων ἀτόμων καὶ τὴν πίστη του, ὅτι «οὐδὲν καταστρέφεται, οὐδὲν δημιουργεῖται ἄλλο ἢ τὸ συνδέσεις τῶν ἀτόμων ἀλλάζουν». Εἶναι πιθανόν, ὅτι γιὰ τὴ σύλληψή τῆς ἀξιολόγως συνέβαλε ὁ κατὰ τὴν ἀρχαιότητά του Λεύκιππος ὁ Δημοκίδης ὁ Κροτωνίος, μετὰ τὴν χαρισματικὴ ἰατρικὴ του πράξη. Καὶ ὁ Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης μετὰ τὴ θεωρία του, ὅτι πρώτη ὕλη τοῦ σύμπαντος εἶναι ὁ ἀέρας.

ἽΟ Ἡ σύντομη χρονικὴ φάση τῶν Ἰώνων σοφῶν καὶ φιλοσόφων, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ γιατροί, δικαιολογημένα χαρακτηρίζεται ὡς πρόδρομος χρυσὸς αἰώνας ἀφ' ἑνὸς τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τοῦ Περικλῆ μετὰ τὴν ἀνθρωποκεντρικὴ φιλοσοφία του καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ Ἱπποκράτη, μετὰ τὴν θεμελίωση τῆς Ἰατρικῆς πάνω σ' ἀδιάσειστα θεμέλια.

Νὰ τολμήσω νὰ εἰπῶ ὅτι πρόκειται περὶ ἀνεπανάληπτης κοσμοϊστορικῆς συμβολῆς στὴν ἐξέλιξη τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων; Ἴσως δὲν ὑπερβάλλω. Ὡστόσο στὰ πλαίσια τῆς ὁμιλίας μου ἄς τὴν ἀποκαλέσω ὡς τὸν κορυφαῖο προἴποκρατικὸ σταθμὸ στὴν ἐξέλιξη τῆς Ἱατρικῆς. Καὶ ἄς ὑπαινεθῶ ὅτι κατ' αὐτὴν ἤκμασαν οἱ τρεῖς πρῶτες μεγάλες ἱατρικὲς σχολῆς τοῦ τότε κόσμου. Ἡ τῆς Κνίδου, τοῦ Κρότωνος καὶ τῆς Κῶ, στὴν ὁποία ἐμεγαλουργήσε ὁ Ἱπποκράτης.

Ἡ συμβολὴ τῶν Ἰώνων στὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπινου στοχασμοῦ περιγράφεται σὲ κείμενά τους, ποῦ διασώζονται ὑπὸ μορφήν παραθεμάτων σὲ διαφόρους ἀρχαίους συγγραφεῖς (Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Σιμπλίκιος, Πλούταρχος, Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς, Διογένης Λαέρτιος κ.λπ. κ.λπ.) ἢ ἀπὸ μαρτυρίες σχολιαστικοῦ τύπου τῶν ἰδίων καὶ τοῦ Θεόφραστου κι ἀπὸ πραγματεῖες νεωτέρων συγγραφέων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἡρόδοτος.

III. ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΟΛΕΣ

Ὁ πατέρας τῆς ἱατρικῆς, ὁ θεῖος Ἱπποκράτης, γεννήθηκε τὸ 460 π.Χ. στὴν Κῶ. Στὴ σχολή της διδάχθηκε κατὰ βάση τὴν Ἱατρικὴ καὶ ἐπετέλεσε τὴν χωρὶς προηγούμενο μὰ καὶ μεταγενέστερο παράδειγμα θαυμαστῆ δημιουργίας του. Ἐπιμορφώθηκε ὡστόσο σ' ὅλα τὰ γνωστὰ Ἀσκληπιεῖα καὶ πνευματικὰ κέντρα τῆς ἐποχῆς του. Καὶ πέθανε στὴ Λάρισα.

Τὰ τῆς δημιουργίας του πληροφορούμεθα ἀπὸ τὴν παγκοσμίως γνωστὴ «Ἱπποκρατικὴ Συλλογή», τὸ περίφημο «Corpus Hippocraticum», τὸ ὁποῖο κατὰ τὴν πιθανότερη ἐκδοχὴ συγγράφηκε κατὰ ἓνα μέρος ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ κατὰ τὸ μεγαλύτερο ἀπὸ μαθητὲς του τὸν τρίτο π.Χ. αἰώνα.

Ἡ μνημειώδης αὐτὴ συγγραφή ἀποτελεῖ ἀνεξάντλητο θησαυρὸ ἱατρικῆς σοφίας γιὰ ὅλες τὶς παραμέτρους τοῦ ἱατρικοῦ στοχασμοῦ καὶ τῆς ἱατρικῆς πράξης. Ἀπ' αὐτὲς θὰ ξεχωρίσουμε ἐκεῖνες, τὶς ἱπποκρατικὲς, οἱ ὁποῖες μεταμόρφωσαν τὴν πρὸ αὐτοῦ Ἱατρικὴ καὶ κατέθεσαν τὰ θεμέλια γιὰ τὴν μετὰ ἀπ' αὐτὸν ἔτσι, ὥστε νὰ ἰσχύουν ἀναμφισβήτητα μέχρι καὶ σήμερα.

Ἴδού τώρα οἱ κύριες ἱπποκρατικὲς συμβολές:

Ἴον Ριζικὴ μεταβολὴ τῆς ἱατρικῆς φιλοσοφίας

Εἶναι ἡ γενικότερη καὶ θεμελιώδους σημασίας συμβολὴ του. Τὴν συνέλαβε προφανῶς, διότι διέθετε ρωμαλέο φιλοσοφικὸ στοχασμό, ὅπως ἀναγνωρίζουν ὁ Πλάτων σὲ πολλὰ συγγραφεῖς του καὶ ὁ Ἀριστοτέλης στὰ «Ἠθικὰ Νικομάχεια».

Ὁ Ἱπποκράτης κληρονόμησε μία πρωτόγονη Ἱατρικὴ, μαγικοθεοκρατικὴ, κυρίως θεοκρατικὴ καὶ πενιχρῶς ἐμπειρικὴ. Μὲ πυρηνικὴ παραδοχὴ της ὅτι τὰ αἶτια τῶν

ἀσθενειῶν ἦσαν ἡ δικαιοσύνη τῶν θεῶν, ἡ μοχθηρία τῶν δαιμόνων, ἡ κακὴ βούληση τῶν ἐχθρῶν καὶ ὁ θυμὸς τοῦ πεθαμένου. Μὲ ὄπλα τῆς, ἀνίσχυρα κατὰ τὸ πλεῖστον, τὰ φάρμακα καὶ τὴν γυμναστικὴν ἄσκηση. Καὶ μὲ λειτουργοὺς τῆς ἀφώτιστους, ἀνίερους ἐν πολλοῖς, σχολαστικοὺς καὶ ἐκμεταλλευτὲς ἱερεῖς, ἐμπορούμενους ἀπὸ στενόκαρδη καὶ ἐκμεταλλευτικὴν νοοτροπία κατὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἱερῆς τοῦς τέχνης στὰ πληθωρικὰ σὲ μυστικισμόν θεραπευτήριά τους, τὰ Ἄσκληπιεῖα. Ἔτσι ὥστε δικαιολογημένα νὰ τολμᾷ ὁ Πίνδαρος νὰ ἐπικρίνει κι αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Θεάνθρωπο Ἄσκληπιὸν γιὰ τὸ ἀπαράδεκτο ἐμπορικὸ του πνεῦμα.

«Ἦρωα, παντοδαπᾶν ἀλκτῆρα νούσων.

.....

Ἄλλὰ κέρδει καὶ σοφία δέδεταί.

Ἔτραπεν, κάκεινον ἀγάνορι μισθῶ
χρυσὸς ἐν χερσὶν φανείς».

Καὶ αὐτός, ὁ Ἰπποκράτης, ἔξω ἀπὸ κάθε δόγμα καὶ προϋποστηριχθεῖσαν θεωρίαν, ὡς βαθὺς γνώστης τοῦ ἰωνικοῦ στοχασμοῦ, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν εἶχε εἰσχωρήσει προηγουμένως στὴν ὕλη τῆς Ἰατρικῆς, καὶ ὡς φορέας τῶν φιλοσοφικῶν ἀρχῶν, ποὺ ὑποστήριζαν ὁ Σωκράτης κατὰ τὴν ἀνθρωποκεντρικὴ ἐρευνά του γιὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴ κι ὁ Πυθαγόρας στοὺς ὀραματισμούς του:

- I. Ἄποκῆρυξε τὸ ὑπερφυσικὸ, τὸ θεοβηματοδοτούμενο στοιχεῖο ὡς αἰτία τῶν νόσων ἀκόμα κι αὐτῆς τῆς ἐπιληψίας, τῆς ἱερᾶς νόσου, ἡ ὁποία χωρὶς ἀμφισβήτηση ἐθεωρεῖτο ὡς μεταφυσικὴ ἢ ἀκριβέστερα ὡς θεογενής.
- II. Ἄπεδέχθη ὅτι ἡ νόσος εἶναι μιὰ διαδικασία μὲ διαταραχὴ τῆς ἰσορροπίας τῶν χυμῶν τοῦ σώματος.
- III. Ξεχώρισε τὴν Ἰατρικὴ ἀπὸ τὴ φιλοσοφία τὴν μετέτρεψε σὲ φυσικὴ τέχνη καὶ κατὰ συνέχειαν σὲ ἐπιστήμη τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρώπου.
- IV. Εἰσήγαγε τὴ φιλοσοφία τῆς ἀλήθειας στὰ προβλήματα τῆς ὑγείας.

Κι ὅλα αὐτὰ παρ' ὅτι κάθε ἄλλο παρὰ ἀθεϊστὴς ὑπῆρξε, ὅπως δείχνουν οἱ πρῶτες γραμμὲς τοῦ ὄρκου του:

«Ὀμνυμι Ἄπόλλωνα ἱητρὸν καὶ Ἄσκληπιόν καὶ Ἰγείαν καὶ Πανάκειαν, καὶ θεοὺς πάντας τε καὶ πάσας...»

Ἰδοῦ, τώρα, δύο ἀποφθέγματά του ἄκρως χαρακτηριστικὰ τῆς πίστες του, ὅτι τὰ αἶτια ὄλων τῶν νόσων εἶναι φυσικά.

«Περὶ μὲν τῆς ἱερῆς νόσου καλουμένης ὡδ' ἔχει οὐδέν τι μοι δοκεῖ τῶν ἄλλων θειοτάτη εἶναι νούσων οὐδ' ἱεροτάτη, ἀλλὰ φύσιν μὲν ἔχει ἦν καὶ τ' ἄλλα νοσήματα, ὅθεν γίνεται».

«Οὐκ ἔστι θεὸς αἴτιος οὐδενός»,

Με τή φιλοσοφική του περί νόσων αντίληψη ὁ Ἴπποκράτης ἀνοιξε τὸ σωστὸ δρόμο τῆς Ἱατρικῆς κατὰ θεωρία καὶ πράξη, ὡς τέχνη καὶ ἐπιστήμη. Κι ἐνῶ ὁ Σωκράτης καὶ οἱ μετ' αὐτὸν κλασσικοὶ ἐστάθησαν στὸν ἄνθρωπο, ὁ Ἴπποκράτης, μὲ τὸν ἱατρικὸ του στοχασμὸ, ἐφιλοσόφησε τόσο γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ὅσο καὶ γιὰ τὸν κόσμο.

2ον Θεωρία τῶν χυμῶν

Ἡ πατρότητά της δὲν ἀνήκει ἐξ ὀλοκλήρου στὸν Ἴπποκράτη. Τὴν εἶχαν προῖστορικῶς, ἤδη, ἐν σπαργάνοις, πρὸ αὐτοῦ προτείνει Ἴνδοί, Κινέζοι καὶ Αἰγύπτιοι σοφοὶ καὶ Ἕλληνες, ὅπως ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ὁ Ἀλκμαίων καὶ ὁ Φιλόλαος, ὑποστηρίζαντες ὅτι τὸ σῶμα καταρτίζεται ἀπὸ πολλὰ συστατικά ἢ στοιχεῖα τῆς φύσεως.

Δύο ἀπ' αὐτοὺς μάλιστα προχωροῦντες εἶχαν ταυτίσει τὴν ἰσορροπία τῶν συστατικῶν μὲ τὴν υἰεία καὶ τὴν ἀνισορροπία μὲ τὴ νόσο.

Ὁ Ἀλκμαίων:

«Τῆς μὲν υἰείας εἶναι συνεκτικὴν τὴν ἰσονομίαν τῶν δυνάμεων «ὕγροῦ-ξηροῦ», «ψυχροῦ-θερμοῦ», «πικροῦ-γλυκέος» καὶ τῶν λοιπῶν, τὴν δ' ἐν υἰείαν σύμμετρον τῶν ποιῶν κρᾶσιν».

Καὶ ὁ Φιλόλαος:

«Αἰτία τῶν νόσων εἶναι ἡ διαταραχὴ στὸν ὄργανισμὸ τῆς ἀναλογίας μεταξὺ χολῆς, αἵματος καὶ φλέγματος».

Ὅμως στὸν Ἴπποκράτη ἀνήκει ἡ πρωτοτυπία, ὅτι συνδυάζοντας τὶς παραπάνω ἀπόψεις περὶ συστατικῶν τοῦ σώματος μὲ τὴ δοξασία τοῦ Πυθαγόρα γιὰ τὴν ἰσορροπία τῶν ἀνόμοιων στοιχείων καὶ τῶν ἀντιθέτων ποσοτήτων, ἐμπέδωσε τὴ θεωρία τῶν χυμῶν γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν κατέστησε ἕκτοτε βᾶθρο τῆς φυσιολογίας καὶ φυσιοπαθολογίας.

Σύμφωνα μ' αὐτήν: Τὸ ἀνθρώπινο ὄν ἀπαρτίζεται ἀπὸ σῶμα καὶ ψυχὴ, ἡ ὁποία περιλαμβάνει καὶ τὸ πνεῦμα. Στὸ σῶμα ὑπάρχουν τέσσερις χυμοί: τὸ αἷμα, τὸ φλέγμα, ἡ μέλαινα καὶ ἡ κίτρινη χολή. Οἱ χυμοὶ αὐτοὶ τοῦ σώματος εὐρίσκονται σὲ συνεχῆ κίνηση, ὑπὸ ἀμφίδρομη ὠρολογιακὴ ταλάντευση τῶν στοιχείων τους διὰ τῆς κυκλοφορίας, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε ἀνατομικῶς κατανοήσει ὁ Ἴπποκράτης. Ἡ ἰσορροπία τῶν χυμῶν, ἡ εὐκрасία, ταυτίζεται μὲ τὴν υἰεία, ἐνῶ ἡ ἀνισορροπία, ἡ δυσκрасία, μὲ τὴ νόσο. Διὰ τῆς κινήσεως τῶν χυμῶν ἐξασφαλίζεται ἡ ἐνότητα τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Μία βλάβη, ἔστω καὶ ἐλαφρότατη, σ' οἰοδῆποτε μέρος τοῦ σώματος, ἀντανακλᾷ στὸ σύνολό του.

Ὁ Ἴπποκράτης ἀκόμα ἐδέχθη ὅτι κατὰ τὸν πλεονάζοντα χυμὸ διαμορφοῦνται ἡ αἱματική, φλεγματική, χολερικὴ καὶ μελαγχολικὴ ἰδιοσυστασία. Σ' αὐτὴ του δὲ τὴ δοξασία δὲν διαφώνησε προφανῶς ὁ Shakespeare, προβάλλοντας στὸ ἔργο του

«*Ἰούλιος Καῖσαρ*» τὸν αἱματικὸ Ἄντωνιο, τὸν φλεγματικὸ Ὀκτάβιο, τὸν χολερικὸ Κάσσιο καὶ τὸν μελαγχολικὸ Βροῦτο.

Ἡ περὶ χυμῶν θεωρία τοῦ Ἱπποκράτη ταιριάζει στὸ σημερινὸ περὶ υἰείας καὶ νόσου σύγχρονο ἱατρικὸ στοχασμό, καὶ δὴ τὸν ὀλοκληρωμένο του τύπο.

Πρὸ ὄχι πολὺ μακροῦ χρόνου εἶχεν ὑποστηριχθεῖ, ὅτι ἡ Ἱατρικὴ πρέπει νὰ στηρίζεται σ' ἓνα αὐτοπεριοριζόμενο αἰτιολογικὸ σύστημα (*self contained causal system*), ἀποτελούμενο ἀπὸ στοιχεῖα τοποθετημένα στὸ χῶρο καὶ τὸ χρόνο, πού σχετίζονται μόνο διὰ τοῦ νόμου αἰτίου καὶ ἀποτελέσματος. Καὶ ὅτι οἱ μὲν οὐσιαστικὲς νοσηρὲς ἐκδηλώσεις εἶναι ἀντιληπτές διὰ τῶν αἰσθήσεων, καταδείξιμες, μετρητὲς (*replicable*), οἱ δὲ ψυχολογικὲς καὶ πνευματικὲς ἐμπειρίες τῶν ἀρρώστων εἶναι ἐπιφαινόμενα, ὑποκειμενικά, μὴ ὑποκείμενα στοὺς νόμους τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ἀμιγῶς βιολογικοῦ στοχασμοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέκυψαν τὰ ἐπαναστατικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ αἰῶνα μας, τὰ σ' ὄλους πασίγνωστα. Μειονέκτημά του εἶναι ἡ παραγνώριση τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος, τόσο ὡς ἐπιφαινόμενου κατὰ τὴ νόσο ὅσο καὶ ὡς αἰτιολογικοῦ γι' αὐτήν.

Ἀπὸ εἰκοσαετίας κι' ἔπειτα δεσπάζει ὁ ὀλιστικὸς τύπος τοῦ ἱατρικοῦ στοχασμοῦ. Ὑπ' αὐτὸν τὰ προβλήματα τῆς υἰείας τοῦ ἀνθρώπου ἀντιμετωπίζονται στὸ πλαίσιο ἐσωτερικῆς ἁρμονίας μεταξὺ τῶν βιολογικῶν καὶ ψυχικῶν ἐπεξεργασιῶν τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ μεταξὺ τῶν δομικῶν στοιχείων τοῦ συνόλου ὀργανισμοῦ. Ὑπὸ τὴ μορφὴ ἤτοι τῆς ὁμοιοστασίας ὑπὸ φυσιολογικὲς συνθήκες, ὅπως τὴν ἐπέδωσε ὁ *Cl. Bernard*.

Μὲ τὴ θεωρία του τῶν χυμῶν ὁ Ἱπποκράτης συνέδεσε ταιριαστὰ τὸ ἐπιστημονικὸ καὶ φιλοσοφικὸ στοιχεῖο στὸ πεδίο τῆς ἱατρικῆς πράξης καὶ τοῦ βιολογικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος. Ὑπ' αὐτὸν τὸν τύπο ἡ Ἱατρικὴ στηρίζεται σ' ἓνα βιολογικοψυχοκοινωνικὸ μοντέλο. Καὶ ἀποβαίνει ἀσφαλῶς ἄψογη, ἀρκεῖ νὰ μὴ παραβλέπει ποσῶς τὸ βιολογικὸ τῆς σκέλος, μὲ ὑπερπροσῆλωση στὸ ψυχικὸ ἢ καὶ τὸ ἀντίθετο.

Ἡ θεωρία τῶν χυμῶν τοῦ Ἱπποκράτη, συμπληρούμενη μὲ τὶς περὶ ψυχοσωματικῆς ἱατρικῆς ἀντιλήψεις του, τὶς ὁποῖες εἶχε πλήρως συλλάβει ὁ Πλάτων, ἀνταποκρίνεται στὴ σημερινὴ γενικῆς ἀποδοχῆς ὀλιστικὴ Ἱατρικὴ.

Εἶναι μία κολοσσιαία συμβολὴ του, πού συμπλήρωσε τὸν πλατωνικὸ στοχασμὸ καὶ ἀποτελεῖ θεμέλιο γιὰ τὴν παθογονία καὶ παθολογοφυσιολογία τῶν νόσων.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΠΛΑΤΩΝΟΣ

«*Ἐκ τῆς ψυχῆς ὀρμεῖσθαι τά τε καλὰ
καὶ τὰ κακὰ τοῦ σώματος*»

«*Ὁ ἄνθρωπος εἶναι μία ἐνότης σώματος καὶ ψυχῆς*».

Ἐπιπέδῳ αὐτῆς τῆς θεωρίας συμπλέκονται ταιριαστὰ τὸ ἐπιστημονικὸ, φιλοσοφικὸ καὶ θρησκευτικὸ στοιχεῖο στὸ πεδίο τῆς Ἱατρικῆς πράξης. Ὑποτονώνονται οἱ δυαλιστικὲς ἀντιλήψεις τοῦ Descartes «περὶ διαφορετικῶν νόμων σώματος καὶ ψυχῆς» καὶ ἐπικυρώνονται τὰ δόγματα τοῦ ἐνισμοῦ, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ ὄργανισμὸς λειτουργεῖ σὰν ἓνα σύνολο, σώματος, ψυχῆς καὶ πνεύματος.

3ον Ἀναγνώριση σημασίας τοῦ περιβάλλοντος γιὰ τὴν ὑγεία καὶ τὴν νόσο

Πρόκειται γιὰ μίαν αὐτόχρημα ἐνορασιακὴ σύλληψη τοῦ Ἱπποκράτη, μὲ τὴν ὁποία κατετέθη ὁ θεμέλιος λίθος τῆς αἰτιολογίας τῶν νόσων καὶ κατὰ συνέχεια τῆς προληπτικῆς ἱατρικῆς, κατακρημνισθείσης βαθμιαίως τῆς τυφλῆς πίστης στὸ ὑπερφυσικὸ στοιχεῖο ὡς αἰτιολογικοῦ νοσογόνου παράγοντος.

Τὴν ἐκφράζουν μὲ πληρότητα οἱ λίγες παρακάτω γραμμὲς τῆς περίφημης συγγραφῆς του «περὶ ἀέρων, ὑδάτων καὶ τόπων».

« Ἱητρικὴν, ὅστις βούλεται ὀρθῶς ζητεῖν, τάδε χρὴ ποιεῖν, πρῶτον μὲν ἐνθυμεῖσθαι τὰς ὥρας τοῦ ἔτους ἔπειτα δὲ τὰ πνεύματα, τὰ θερμὰ καὶ ψυχρά ἔπειτα καὶ τὰ ἐν ἐκάστη χώρᾳ ἐπιχώρια ἔόντα. Δεῖ δὲ καὶ τῶν ὑδάτων ἐνθυμεῖσθαι τὰς δυνάμεις καὶ τὴν γῆν... καὶ τὴν δίαιταν τῶν ἀνθρώπων...»

Στὴ συγγραφή του αὐτῆ, τὴν ἀπαράμιλλη σὲ πρωτοτυπία σύλληψης, μελετῶνται οἱ ἐπὶ τῆς ὑγείας ἐπιδράσεις τῶν γεωγραφικῶν καὶ κλιματολογικῶν συνθηκῶν, τῶν διαιτητικῶν συνηθειῶν –γι' αὐτὲς πραγματεύεται λεπτομερῶς σὲ πολλὰ συγγραφῆς του– καὶ τοῦ τρόπου ζωῆς ἐπὶ τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ὑγείας. Καὶ ἐκφράζονται φωτεινὲς ἀπόψεις γιὰ τὴν σημασία πάνω στὴν ὑγεία τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, τῶν ἀνέμων, τοῦ ἐδάφους, τοῦ νεροῦ, τῶν τροφῶν, τῶν ποτῶν, τῆς φυσικῆς ἄσκησης, τῶν νόμων, τῶν θεσμῶν καὶ τῶν ἐθίμων ἀκόμα.

Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἱπποκράτη γιὰ τὴν ἀναγνώριση τῆς σημασίας τοῦ περιβάλλοντος ἀποτελεῖ μεγαλειῶδες δημιουργημὰ γονιμότητος φαντασίας, διεισδυτικῆς παρατηρητικότητος καὶ πλούσιας καὶ καλὰ τεκμηριωμένης ἐμπειρίας. Μ' αὐτὴν ἔδωσε ὁ Ἱπποκράτης μίαν φυσικὴ, ὄχι ὑπερφυσικὴ, ἐξήγηση τῆς αἰτιολογίας τῶν ἀσθενειῶν πειστικά. Ἐκαμὲ τέχνη τὴ μεταφυσικὴ Ἱατρικὴ. Ὁδήγησε τὴ νοσολογία, ἀμέσως, σ' ὀρθὴ κατεύθυνση ὡς πρὸς τὴν αἰτιολογία τῶν ἀσθενειῶν. Κι' ἔπειτα ἀπὸ 2500 περίπου χρόνια, μετὰ τὸ δεύτερο παγκόσμιον πόλεμο, βρῆκε τὴν ἀναμφισβήτητη καταξίωσή της μὲ τὴν

στροφή τῆς Ἱατρικῆς καὶ πρὸς τὴν πρόληψη, στὰ πλαίσια τόσο τῆς ἀτομικῆς ὅσο καὶ τῆς δημόσιας υγείας.

Ἐποστηρίζω ἔμμονα τὴν ἰδέα ὅτι κι αὐτὴ μόνο ἢ συμβολὴ του, ποὺ ἔγινε σὲ νη-
πιακὴ φάση τῆς Ἱατρικῆς, καὶ γιὰ νὰ συνειδητοποιηθεῖ ἡ ἀλήθειά της χρειάσθηκαν αἰῶνες
ἐπὶ αἰώνων, δικαιολογεῖ πλήρως τὴν καθιέρωσή του ὡς πατέρα τῆς Ἱατρικῆς. Δι'
αὐτῆς ὅλος ὁ κόσμος ἀποβαίνει ὀπτικὸ πεδίο τῆς Ἱατρικῆς.

4ον. Θ ε μ ε λ ί ω σ η τ ῆ ς κ λ ι ν ι κ ῆ ς Ἱ α τ ρ ι κ ῆ ς

Σύμφωνα μὲ τὶς ὑπάρχουσες μαρτυρίες γιὰ τὴν Ἱατρικὴ στὸν διεθνή χῶρο πρὸ τοῦ
Ἱπποκράτη, οἱ κλινικὲς γνώσεις ἦσαν πενιχρὲς καὶ ἀσυστηματοποίητες. Ἀφοροῦσαν δὲ
κυρίως στὴ χειρουργικὴ καὶ τὴν διὰ φαρμάκων θεραπευτικὴ ἀγωγή. Ὁ Ἱπποκράτης
ὑπῆρξε ὁ ἀσύγκριτος πρωτοπόρος κλινικὸς μέσα στοὺς αἰῶνες. Μεθόδευσε τὸ κλινικὸ
ἔργο κατὰ θαυμαστὸ τρόπο σ' ὅλες τὶς παραμέτρους του. Καὶ εἰδικότερα:

Γ ι ἄ τ ῆ ν α ἰ τ ι ο λ ο γ ί α

Κατηύθυνε τὸν νοῦν πρὸς τὸ περιβάλλον, πρὸς ὅλους τοὺς τομεῖς του. Κι ἔκτοτε
μέσα σ' αὐτὸ ἀναζητοῦνται ὁ ἓνας ἢ ὁ ἄλλος φυσικός, χημικός, μικροβιολογικός,
ψυχικός κτλ. αἰτιολογικὸς παράγων τῶν νόσων. Σ' αὐτὸ καὶ μόνο, μ' ἐξαίρεση τὸ
γενετικὸ, τὸ κληρονομικὸ στοιχεῖο, ποὺ καὶ αὐτὸ δὲν παρέβλεψε νὰ ἐπισημάνει κατ'
ἐπανάληψη στὶς συγγραφές του.

Γ ι ἄ τ ῆ ν π α θ ο γ ο ν ί α κ αὶ τ ῆ ν π α θ ο λ ο γ ο φ υ σ ι ο λ ο γ ί α

Σημαίνουσα προσφορά του ὑπῆρξε ἡ ἔμμονη ἀντίληψή του γιὰ τὴν ταύτιση τῆς
νόσου μὲ τὴν ἀνισορροπία τῶν χυμῶν καὶ τὴν τοποθέτηση τῶν παθολογικῶν της
ἐπεξεργασιῶν μέσα στὸν σύνολο ὄργανισμῶ. Κι αὐτὸ ἀσχέτως τοῦ ἂν ἢ παντελῆς τότε
ἄγνοια τῆς δομῆς καὶ λειτουργίας τοῦ σώματος καὶ ἡ ἔλλειψη πάσης ἐργαστηριακῆς
μεθοδολογίας δὲν ἐπέτρεπε κλινικὴ ὑλοποίηση τῶν διαισθητικῶν του συλλήψεων.

Γ ι ἄ τ ῆ δ ι ἄ γ ν ω σ η κ αὶ τ ῆ ν π ρ ό γ ν ω σ η

Ἐπῆρξε κυριολεκτικῶς ὁ ἐφευρετικότατος θεμελιωτής τους. Καὶ χάρη σ' αὐτὴν
τὴ συμβολὴ του ἡ Ἱατρικὴ ἐτέθη στὴ σωστὴ τροχιά της.

Ἀναλυτικῶς:

– Ὑπέδειξε καὶ ἐφάρμοσε στὴν πράξη, ἐλαυνόμενος ἀπὸ δαιμόνιο ἐνδελέχειας καὶ
παρατηρητικότητας, τὴν ἐξαντλητικὴ λήψη τοῦ ἱστορικοῦ τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τὴ
σχολαστικὴ κατὰ συστήματα ἐξέτασή του, χωρὶς τὴ βοήθεια τῶν ὁποίων οὔτε σήμερα

δὲν νοεῖται ὀλοκληρωμένη διαγνωστικὴ καὶ προγνωστικὴ προσπέλαση, παρὰ πάντα τεχνολογικὸ ἐξοπλισμὸ.

« Ἐρχόμενος πρὸς τὸν ἄρρωστον ἐπανερωτῶν χρῆ, ἃ πάσχει καὶ ἐξ ὅτου καὶ ποσταῖος καὶ τὴν ἡλικίαν εἰ διαχωρεῖ καὶ δίαιταν, ἦν διαιτᾶται. Ἄ καὶ ἰδεῖν καὶ θίγειν καὶ ἀκοῦσαι ἔστιν ἃ καὶ τῆ ἀφῆ καὶ τῆ ἀκοῆ καὶ τῆ ῥινὶ καὶ τῆ γλώσση καὶ τῆ γνώμῃ ἔστιν αἰσθέσθαι. Ἄ οἷς γινώσκομεν ἅπασιν ἔστι γνῶναι».

–ταυτοποίησε πρῶτος μὲ καταλήσσοσα ἀκρίβεια πολλὰ καὶ ποικίλα κλινικὰ συμπτώματα, τὰ ὅποια δικαίως ἐπῆραν τ' ὄνομά του (ἵπποκρατικὸ προσωπεῖο, ἵπποκρατικοὶ δάκτυλοι, ἵπποκρατικὴ σείση κ.τ.λ.).

–Περιέγραψε μὲ ἐνδελεχῆ πληρότητα πολλὰ νοσολογικὰ ὀντότητες, συμπληρώνοντας προηγηθεῖσες περιγραφὰς διάσημων Αἰγυπτίων, Ἰσραηλινῶν καὶ Κνιδίων γιαιτρῶν. Καὶ συνέλαβε τὴν πολυσυμπτωματικότητα καὶ ποικιλομορφία τῶν νόσων, βασιζόμενος στὴν τεράστια προσωπικὴ του ἐμπειρία, τὴν ὁποία καταχωροῦσε συστηματικὰ στὸ ἀρχεῖο του μελετώντας τοὺς καθ' ἕκαστα ἀσθενεῖς του.

Μ' αὐτὴ του τὴ συμβολὴ ὀσφράνθη, προφανῶς πρωϊμότατα, τὴν ἀξία ποὺ ἔχει ἡ γνώση τῆς φυσικῆς πορείας καθεμιᾶς νόσου καὶ ἡ στατιστικὴ ἐπεξεργασία τῶν ἀποκτωμένων δεδομένων γι' αὐτὴν. Προεῖδε δηλαδὴ τὴ σημασία παραγόντων, ποὺ ἀποτελοῦν σήμερα προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἄσκηση κλινικοῦ ἔργου ποιότητος, τόσο ὑπὸ διαγνωστικὴ ὅσο καὶ προγνωστικὴ ἄποψη.

– Ἐνδιεφέρθη γιὰ τὴν πρόγνωση πολὺ, παρὰ πολὺ, κατὰ πολλοὺς περισσότερο ἀπ' ὅ,τι γιὰ τὴ διάγνωση, ἂν εἶναι δυνατόν νὰ ξεχωρίσει κανεὶς τὴ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη, τὴ δεύτερη ἀπὸ τὴν πρώτη. Καὶ σ' εἰδικὴ συγγραφὴ του, τὸ «προγνωστικόν», ἐπεσήμανε τὴν ἀνάγκη του.

καὶ

«Γνῶναι οὖν χρῆ τῶν νοσημάτων τὰς φύσις, ὀκόσον ὑπὲρ τὴν δύναμιν εἰσὶν τῶν σωμάτων καὶ τούτων τὴν πρόνοιαν ἐκμανθάνειν. Οὕτω γὰρ ἂν τις θαυμάζοιτο δικαίως καὶ ἱητρὸς ἂν εἴη».

καὶ

«προλέγειν τὰ καὶ ἐπόμενα καὶ μελετᾶν ταῦτα»

Πρὶν ἀπὸ τὸν Ἰπποκράτη δὲν ἐγένετο λόγος περὶ προγνώσεως, παρ' ὅτι φυσικὸ εἶναι νὰ ἐνδιεφέρεται ὁ ἀσθενὴς πάντοτε πιὸ πολὺ γιὰ τὴν ἐκβαση τῆς ἀσθενείας του παρὰ γιὰ τὸ διαγνωστικὸ τῆς χαρακτηρισμῶ. Εἶναι ἐξάλλου γνωστὸ ὅτι ἡ Σχολὴ τῆς Κῶ τοῦ Ἰπποκράτη, ὡς πρῶτο στόχο εἶχε τὴν πρόγνωση, ἐνῶ ἡ γειτονικὴ τῆς Κνίδου τὴ διάγνωση. Τὴν πρόγνωση ὁμως, ποὺ ἀναποτρέπτως προϋπέθετε τὴν διάγνωση.

Τ' ἀπαράμιλλα ἐπιτεύγματα τῆς ταυτοποίησης τῶν νοσολογικῶν ὄντοτήτων ἀφοροῦν σὲ μιὰ πλειάδα ἀπ' αὐτές, μὲ κυριότερες τὴν ἐλονοσία, τὴν φυματίωση, τὴν ἐπιδημικὴ παρωτίτιδα, τὴν μανία, καὶ τὶς προθανάτιες συνδρομὲς μὲ τὸ ἵπποκρατικὸ προσωπεῖο τους, ἤτοι: τὴν ὀξεία μύτη, τὰ κοῖλα μάτια, τοὺς κολλαψαρισμένους κροτάφους, τὰ ψυχρὰ αὐτιά, τὸ συσπασμένο δέρμα τοῦ μετώπου, τὸ τραχύ, ξηρό, πρασινομελανωτό, πελιδνὸ ἢ μολυβένιο χρῶμα τοῦ προσώπου. Καὶ περιγράφονται σὲ πολλὰ ἀπὸ τὶς συγγραφές του, μὲ κυριότερες τὶς ἐπιδημικές. Ἄς ὑπομνησθεῖ, ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι, ὅπως καὶ οἱ Ἰσραηλιῖτες εἶχαν διαχωρίσει καθ' ἕκαστα νοσολογικὰς ὄντοτητες πρὶν ἀπὸ τὸν Ἱπποκράτη.

Γ ι ἄ τ ῆ θ ε ρ α π ε ῖ α τ ῶ ν ν ὄ σ ω ν

Σ' αὐτὴν τὴν παράμετρο τοῦ κλινικοῦ ἔργου ὁ Ἱπποκράτης στάθηκε κυριολεκτικὰ προφητικός.

Ἄντετάχθη σθεναρῶς στὴν πολυφαρμακία. Καὶ οἱ ἐμπειρίες τῶν ἡμερῶν μας τὸν ἐδικαίωσαν πλήρως, ἔτσι ποὺ γιὰ ν' ἀποφευχθοῦν οἱ ἀνεπιθύμητες παρενέργειες τῆς ἀνορθόδοξης φαρμακευτικῆς ἀγωγῆς διεμορφώθη πρόσφατα νέος κλάδος τῆς θεραπευτικῆς, ἡ κλινικὴ φαρμακοκινητικὴ (Clinical pharmacokinetics). Καὶ ἐξέφερε τὸ χρυσὸ κανόνα: «ὠφελεῖν μὴ βλάπτειν», ποὺ κατ' ἐξοχὴν ἐπιβεβαιώθη προσφάτως, μὲ συγγενῆ προϊόντα τοῦ τὴν φειδωλὴ χρησιμοποίησι μὴ πλήρως ἀξιοποιημένων διαγνωστικῶν καὶ θεραπευτικῶν μεθόδων, τὴν ἀναγκαιότητα ὀρθῆς ὑγιεινομικῆς ἐκπαίδευσης τοῦ κοινοῦ γιὰ τὰ φάρμακα, τὴν μὴ παραγνώριση τοῦ πηλίκου «κόστος-δαπάνη» ἐπὶ πάσης θεραπευτικῆς ἀγωγῆς, τὴν ὑπόδειξη γιὰ περιορισμὸ τοῦ θεραπευτικοῦ ὑπερεπαγγελματισμοῦ καὶ τὴν πίστη στὸ ὅτι «ἡ ἴδια ἢ φύση θεραπεύει πολλὰς ἀσθένειες.

Ὁ Ἱπποκράτης, ἀντίθετα πρὸς τὸν κατὰ τινὰ τρόπο φαντασιόπληκτο δάσκαλό του, τὸν Ἡρόδοτο, σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ φάρμακα ὑπῆρξε ἡπιος καὶ συντηρητικὸς καὶ ἀντίθετος στὴν ἀνάμιξή τους. Πίστευε πολὺ στὴ δίαιτα (3) καὶ τὴ φυσιοθεραπεία, ὅπως πάει νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους μας.

Κατὰ συνολικὴ ἐκτίμησι: οἱ θαυμάσιες κλινικὲς ἵπποκρατικὲς κατακτήσεις δικαιολογημένα ὑπέστησαν συμπληρώσεις καὶ τροποποιήσεις μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου. Ὡστόσο ὁ βασικὸς κλινικὸς σκελετός, τὸν ὁποῖο αὐτὸς διαμόρφωσε, παραμένει πάντοτε ὁ ἴδιος.

Ὁ Ἱπποκράτης ὑπῆρξε ὁ ἀσύγκριτος κλινικὸς γιατρὸς μέσα στοὺς αἰῶνες.

Σον Διαμόρφωση τύπου ἱατρικῆς προσωπικότητας

Ὁ Ἱπποκράτης μεταφέροντας μὲ τὸ φιλοσοφικὸ του πνεῦμα καὶ τὴν πράξη του τὴ φροντίδα τῆς ὑγείας ἀπὸ τοὺς Ἀσκληπιάδες ἱερεῖς στοὺς Ἀσκληπιάδες γιατροὺς

έθεώρησε –πολύ σωστά– ότι αναγκαῖον εἶναι ὅπως ὁ γιατρός ἀποτελεῖ μιὰ ἐκλεκτὴ προσωπικότητα. Καί, ὅπως ἐκτίθεται στὴν «περὶ νόμων» συγγραφὴ του, ὡς ἀπαραίτητες ιδιότητές της ἔταξε: τὴ φυσικὴ προδιάθεση, τὴ διάθεση γιὰ μελέτη, τὴν πρώιμη μύηση, τὴν ἄρτια ἐκπαίδευση, τὴν ἀγάπη πρὸς ἐργασία, τὴν αὐθεντικότητα, τὴν εἰλικρίνεια, τὸν αὐτοέλεγχον, τὴν ἐντιμότητα, τὴν εὐπροσηγορία, τὴν αὐτοσυγκράτηση καὶ τὴν εὐπρεπῆ ἐμφάνιση. Ἀκόμα ἐπεσήμανε εἰδικότερα τὴν ἀναγκαιότητα τῆς διὰ βίου ἐκπαίδευσης καὶ τῆς καλῆς γνώσης τῆς ἱατρικῆς τοῦ παρελθόντος. Καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ Γαληνὸς ἀναγνώρισε, ὅτι «ὁ Ἴπποκράτης διέθετε τὸ κεφάλι τοῦ Ἰανοῦ. Ἔβλεπε τόσο πρὸς τὸ παρελθὸν ὅσο καὶ τὸ μέλλον».

Πόσο σωστὲς εἶναι αὐτὲς οἱ παρακαταθῆκες του, ὁ καθένας μας τὸ ἔχει πλήρως συνειδητοποιήσει μὲ τὴ βιοτικὴ, ἱατρικὴ καὶ μὴ, ἐμπειρία του.

Τὴν ὑψηλὴ περιωπὴ τοῦ ἱατρικοῦ ἔργου ἐμφαίνουν τὰ γνωστὰ ρητά: «Ἰητρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων». Καὶ «ἰητρὸς γὰρ φιλόσοφος ἰσόθεος».

βον Κ λ α σ σ ι κ ὸ σ υ γ γ ρ α φ ι κ ὸ ἔ ρ γ ο

Πρόκειται περὶ τῆς περίφημης ἱπποκρατικῆς Συλλογῆς στὴν ὁποία ἐκτίθενται ὅσα δίδαξε ὁ Ἴπποκράτης, τόσο ὁ ἴδιος –χωρὶς νὰ εἶναι αὐτὸ βέβαιο– ὅσο καὶ κυρίως οἱ μαθητές του καὶ μεταγενέστεροί του γιατροί, θαυμαστὲς τῆς διδασκαλίας του, κυρίως Ἀλεξανδρινοὶ λόγιοι, κατὰ τὸν τρίτον π.Χ. αἰῶνα. Μὲ τὶς συμπληρώσεις τοῦ Γαληνοῦ κατὰ τὸ δεύτερον μ.Χ. αἰῶνα, ἀπέβη ἡ ἱατρικὴ βίβλος τῆς ἀνθρωπότητας μέχρι τῆς ἐπιστημονικῆς φάσεως τῆς Ἰατρικῆς γύρω στὸ 1800 μ.Χ. Καὶ σήμερα ὅμως ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι πόλος ἀναφορᾶς ὄλων τῶν βασικῶν προβλημάτων τῆς Ἰατρικῆς. Ὅσο κάποιος τὴν σκαλίζει τόσο καὶ ἀποκαλύπτει θησαυρούς. Προσφάτως ὑποστηρίχθηκε ὅτι καταρτίσθηκε ἀπὸ τὰ λείψανα τῆς βιβλιοθήκης τῆς Κῶ. Πιθανολογεῖται δὲ ὅτι ἀπὸ τὴ γραφίδα τοῦ Ἴπποκράτη συγγράφηκαν τὸ «περὶ ἀρχαίης Ἰατρικῆς», τὸ «περὶ ἀέρων, τόπων καὶ ὑδάτων», τὸ «προγνωστικόν».

Κατὰ τοὺς εἰδικοὺς ἱατροῖστορικοὺς τὰ προσωπικὰ κείμενα τοῦ Ἴπποκράτη διακρίνονται γιὰ τὴ λακωνικότητα καὶ ἀκριβολογία τους. Μέγα δὲ προνόμιό τους εἶναι ἡ ὀρολογία, ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ ξέχωρη ἐκλεκτὴ συμβολή του. Οἱ σὲ καθημερινὴ χρῆση ὄροι ὀξύς, χρόνιος, παρόξυνση, ὑποτροπὴ, λύση, κρίση, παροξυσμός, ἀνάρρωση, εἶναι ἱπποκρατικοί. Ὑπὸ τῶν ἱπποκρατολόγων ἱστορικῶν ὑποστηρίζεται ἀκόμα ὅτι θὰ παρέλθουν αἰῶνες γιὰ νὰ ἀναταμεῖ πλήρως ἡ Ἴπποκρατικὴ συλλογὴ του, γιὰτὶ ἀποτελεῖ σωστὴ ἐπιστήμη.

7ον Κ α τ ἄ θ ε σ η τ ῆ ς ἱ α τ ρ ι κ ῆ ς ἠ ἠ θ ι κ ο δ ε ο ν τ ο λ ο γ ῖ α ς

Νομίζω ὅτι ἂν ὁ Ἴπποκράτης προέβαινε σήμερα σὲ αὐτοκριτικὴ τῆς προσφορᾶς του, αὐτὴν του τὴ συμβολή, τὴν ἠθικοδεοντολογικὴ, θὰ τὴν ἀξιολογοῦσε ὡς τὴ σπουδαιότερη. Γιατὶ γιατρός πρῶτα ἀπ' ὅλα σημαίνει ἠθός.

Οί ήθικοδεοντολογικὲς ἀντιλήψεις τοῦ Ἱπποκράτη ἐκτίθενται σὲ πέντε συγγραφές του. Τὸν «Ἱπποκρατικὸ ἰατρό», τὸν «ὄρκο», τὸ «νόμο», τὴν «εὐσχημοσύνη» καὶ τοὺς «ἀφορισμούς» του. Ἐκεῖ περιγράφονται τόσο οἱ πρέπουσες ήθικοκοινωνικὲς ιδιότητες τοῦ γιατροῦ ὅσο καὶ οἱ δυσκολίες ἄσκησης τῆς Ἱατρικῆς.

Ἦτοι: ἡ ἀξία τῆς ἀνιδιοτέλειας καὶ τοῦ αὐτοελέγχου ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς δασκάλους ἢ ἐπιμέλεια ἢ εἰλικρίνεια ἢ καρτερικότητα καὶ ταπεινοφροσύνη, ἡ σταθερότητα, ἡ ἡρεμία, τὸ συναδελφικὸ πνεῦμα, ἡ ἀφιλοχρηματία, τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Ἱατρικὴ ἀνατροπὴ τῶν ἀπογόνων, ἡ ἐχεμύθεια, ἡ προσήλωση στὸν ἠθικὸ νόμο.

Γι' αὐτὲς του τίς παρακαταθῆκες ἔχουν θέση μερικὰ σχόλια.

Ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ήθικοδεοντολογία τοῦ γιατροῦ ἐπεδείχθη πρῶτα ἀπὸ τοὺς Μεσοποταμίους, σύμφωνα μὲ δεδομένα τοῦ κώδικος Hamurabi. Καὶ βραδύτερα ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τὸν Πυθαγόρα. Πρῶτος ὅμως τὴν συστηματοποίησε ὁ Ἱπποκράτης στὸ θαυμάσιο «ὄρκο» του, στὸ «νόμο», στὸν «ἰητρὸν» καὶ στὸ «περὶ εὐσχημοσύνης» (Decorum).

Στὸν ὄρκο του, ποὺ εἶναι ἓνα ἀμάλαγμα ἀπολλώνιας θεϊκῆς ήθικῆς καὶ πυθαγόρειας φιλοσοφίας. Ἔνα ἀμετακίνητο ὄροσημο στὴν ήθικὴ τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἔνα, κατὰ τὸν Λούβαρη, «μνημεῖο εὐγενέστατης ψυχικῆς καλλιέργειας, μεγάλου ἀνθρωπισμοῦ καὶ εἰλικρινοῦς φιλανθρωπίας». Ἔνα λιτό, σαφές, κείμενο, στὸ ὁποῖο περιλαμβάνονται ἀφ' ἑνὸς ὑποδείξεις ἐπαγγελματικῆς δεοντολογίας, διδασκαλίας τῆς Ἱατρικῆς καὶ ἄσκησής της, καὶ ἀφ' ἑτέρου ήθικοὶ κανόνες κατὰ τὸ ἀνθρώπινο δίκαιο καὶ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ. Μόνον ὑπ' αὐτὲς –διατρανώνω μετὰ πεντηκονταετῆ ἄσκηση τῆς Ἱατρικῆς– ἐξασφαλίζεται ἱατρικὸ ἔργο ποιότητας καὶ ήθικὴ ἱκανοποίηση καὶ ψυχικὴ γαλήνη τοῦ γιατροῦ. Μὲ τὸν ὄρκο του ὁ Ἱπποκράτης ἐστόχευσε τὴν ὑποκατάσταση τῆς θρησκευτικῆς δεισιδαιμονίας ἀπὸ τὴ φιλαγαθία, τὸ κοινωνικὸ καθήκον καὶ τὸν ήθικὸ νόμο.

Ἡ ἱατρικὴ ήθικοδεοντολογία τοῦ Ἱπποκράτη κραταιώθηκε ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐπικράτηση τῶν ήθικῶν διδαγμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ ὑπὸ τὸν τύπο τοῦ ἱπποκρατικοχριστιανικοῦ δόγματος ἀσκήθηκε ἐπὶ δύο χιλιετίες περίπου, μὲ σεβασμὸ τῶν πολὺ βραδύτερον διακηρυχθέντων δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου.

Ἔτσι εἶχε διαμορφωθεῖ μέχρι τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου ἡ Ἱατρικὴ, ἡ δυτικὴ, ὡς ἐπεκράτησε νὰ χαρακτηρίζεται, τὴν ὁποία νοσταλγοῦν οἱ παλιότεροι τοῦ αἰῶνα μας, ποὺ πρόλαβαν νὰ τὴν ζήσουν, μὲ τὴν θερμὴ συναισθηματικὴ ἐπικοινωνία «γιατροῦ-ἀσθενοῦς».

Στὶς ἡμέρες μας ἄλλαξαν τὰ πράγματα πολλαπλῶς, ὡς πρὸς τὴν ὕλη τῆς ἱατρικῆς, τὴ διαγνωστικὴ, τὴ θεραπευτικὴ καὶ προληπτικὴ της ἀποστολή, τὴν παροχὴ της ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν ἰατρό, ἀλλὰ κι' ἀπὸ ἄλλους ὑγειονομικοὺς παράγοντες, τὴν κρατικοποίησή της καὶ προπαντὸς τὴ διαφορετικὴ στάση κι' ἀνταπόκριση γιατροῦ καὶ ἀσθενοῦς κατὰ τὸ ἱατρικὸ ἔργο. Καὶ προέκυψαν προβληματισμοί, συγκρούσεις καὶ ἀνικανοποίητα

αίτήματα σ' ὄλους τοὺς συσχετιζόμενους κατὰ τὸ ἱατρικὸ ἔργο παράγοντες, γιατροὺς, ἀσθενεῖς, παραϊατρικὰ στελέχη, πολιτεία –πρὸς μεγάλην δυσφορίαν ὄλων. Εἶναι ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ὅπως ὄλοι αὐτοὶ οἱ προβληματισμοὶ ἀντιμετωπίζονται διὰ ἐκσυγχρονισμένων ἠθικοδεοντολογικῶν κωδίκων, διαφορῶν κατὰ χώρας, οἱ ὅποιοι ὡστόσο δὲν θ' ἀπομακρύνονται κατὰ βάση ἀπὸ τὸν ἱπποκρατικόν, γιατί οἱ ἐπιβαλλόμενες μεταβολές τους εἶναι καθαρῶς φαινοτυπικές, πρὸς ἀνταπόκριση στὶς ἐκάστοτε πρόσφατες ἀλλαγές τῆς κοινωνικῆς διαβίωσης καὶ ψυχολογίας.

Ἡ ἠθικοδεοντολογία τοῦ Ἱπποκράτη θὰ παραμείνει ἐπ' ἄπειρον ὡς τὸ ἀναντικατάστατο ἱατρικὸ εὐαγγέλιο.

Ἴδου δύο ἠθικοδεοντολογικὲς ἱπποκρατικὲς κορῶνες:

Αὐτοέλεγχος

Τί παρέβην; τί δ' ἔρρεξα;
Τί δέ μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Ὁμολογία

Ἄγνῶς καὶ ὁσίως διατηρήσω βίον
τὸν ἐμὸν καὶ τέχνην τὴν ἐμήν.

8ον Συμπερασματικὲς φιλοσοφικὲς του δοξασίεις γιὰ τὴν
Ἱατρικὴ

Ὁ πλατὺς κατ' ἐξοχὴν ρεαλιστικὸς φιλοσοφικὸς στοχασμὸς τοῦ Ἱπποκράτη καταφαίνεται εὐκρινέστατα στὸν πρῶτο ἀφορισμὸ του, στὸν ὅποιο συμπεκνώνεται τὸ πιστεύω του γιὰ τὴν Ἱατρική:

«Ὁ βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς δξύς,
ἡ δὲ πείρα σφαλερὴ, ἡ δὲ κρίσις χαλεπή».

Τὸν σχολίασε ἐμβριθῶς ὁ Κ. Δεσποτόπουλος καὶ πολὺ προσφάτως ἐπεσήμανε τὰ καθ' ἕκαστα στοιχεῖα του, ἥτοι:

Τὴν μεγαλοσύνη τῆς ἱατρικῆς τέχνης, ὥστε ν' ἀδυνατεῖ νὰ τὴν κατακτήσει ὁ γιατρὸς μὲ τὸν πεπερασμένο βίον του.

«Ἐγὼ μὲν γὰρ ἱατρικῆς εἰς τέλος οὐκ ἀφῆγμαι, καίπερ
ἤδη γηραεὸς ἐστώς. Οὐδὲ γὰρ ὁ τῆσδε ἐφευρέτης Ἀσκληπιός».

Τὴν δξύτητα τῶν προβληματισμῶν τοῦ γιατροῦ κατὰ τὴν ἄσκηση τοῦ ἔργου του. Τὸ ἐνδεχόμενο νὰ σφάλῃ τόσο ἡ ἐμπειρία του ὅσο καὶ ἡ κρίση του.

Ἄξιος θαυμασμοῦ εἶναι ἐπίσης ὁ στοχασμὸς του γιὰ τὴν ἐκμάθηση τῆς Ἱατρικῆς:

«Ίατρική δὲ πάντα πάλαι ποτὲ ὑπάρχει..., τὰ εὐρήματα
πολλά... καὶ τὰ λοιπὰ εὐρεθήσεται, ἢν τις τὰ
εὐρημένα εἰδὼς ἐκ τουτέων ὀρμώμενος ζητήη»

Γιὰ ὅλες αὐτές τις παραμέτρους τῶν ἀφορισμῶν ὑπάρχουν προγενέστερες ἀντίστοιχες, γενικότερες, φιλοσοφικὲς ἀπόψεις τῶν κλασσικῶν φιλοσόφων. Πουθενὰ ὅμως δὲν κατακυροῦται ἡ ἀκλόνητη ἀλήθειά τους τόσο πειστικὰ ὅσο στὶς δοξασίες τοῦ Ἱπποκράτη, τοῦ ἀσύγκριτου αὐτοῦ μεγαλοφυοῦς ἀνδρός, μὲ τὴν ἐνδελεχῆ φιλοσοφικὴ του κατάρτιση, τὴ βαθιὰ στοχαστικότητά του, τὴ χαρισματικὴ φαντασία του, τὴ χαλύβδινη κρίση καὶ πλουσιότατη ἐμπειρία του. Μὲ συνδυασμὸ ὄλων αὐτῶν τῶν ἀπὸ τὸ Θεὸ ἀρετῶν ἐπέτυχε πλήρη, ἀλάθητη διείσδυση, σ' ὅλους τοὺς τομεῖς, θεωρητικούς καὶ πρακτικούς, τῆς Ἱατρικῆς. Ἐμπέδωσε τὴ λογικοκρατούμενη Ἱατρικὴ, τὴν ἀντικειμενικὴ προσπέλαση στοὺς προβληματισμούς της καὶ τὴν *sine qua non* ἀναγκαιότητα τῆς ἠθικοδεοντολογικῆς ἀσκήσεώς της. Καὶ εἶδε τὸν γιατρὸ σὰν μία ἱερὴ πνευματικὴ προσωπικότητα καὶ τὴν ἱατρικὴ σὰν κάτι ταυτισμένο μὲ τὴ φιλοσοφία καὶ σὰν πηγὴ της.

«Διὸ δεῖ... μετάγειν τὴν σοφίαν εἰς τὴν ἱατρικὴν καὶ τὴν δὲ Ἱατρικὴν
εἰς τὴν σοφίαν· ἰητρὸς γὰρ φιλόσοφος ἰσόθεος· οὐ γὰρ πολλὴ διαφορὴ
ἐπὶ τὰ ἕτερα....

Περὶ εὐσχημοσύνης, 5, L, IX, 232

«Νομίζω δὲ περὶ φύσεως γινῶναί τι σαφῶς
οὐδαμόθεν ἄλλοθεν εἶναι ἢ ἐξ ἱατρικῆς.

Περὶ ἀρχ. Ἱατρικῆς 20, L1, 620

Κύριε Πρόεδρε,

Ὁ Ἱπποκράτης μὲ τις θαυμάσιες ἀνεπανάληπτες συμβολές του ὑπῆρξε, εἶναι καὶ θὰ ἐξακολουθεῖ πάντοτε νὰ παραμένει ὁ τιτάνιος νοῦς τῆς Ἱατρικῆς.